

חינוך לחיים

פרשת כי תשא

'וירא אהרון וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו. ויקרא אליהם משה וישבו אליו אהרון וכל הנשאים בעדה וידבר משה אליהם. ואחרי כן נגשו כל ישראל ויצום את כל אשר דיברה איתו בהר סיני'. מסביר רש"י במקום 'ואחרי כן נגשו' – אחר שלימד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. ואז מביא את הגמ' המפורסמת בעירובין נ"ד, ת"ר כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרון, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרון וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרון, נכנסו זקנים... נכנסו כל העם... נמצא ביד כל העם אחד, ביד הזקנים שנים וכו'.

וצריך להבין מדוע רש"י בחר להביא את האריכות הזאת כאן במקום שאין לו לכא' שייכות שהרי כאן מדבר על מעלת קירון עור פני משה?? וכך אומר במקום בעל 'העמק דבר' 'זאין כאן מקומו'.

נראה שכאן רש"י רצה ללמדנו שני יסודות חשובים בחינוך איך להנחיל את הלימוד לצעירי הצאן הבנים והתלמידים. שהרי בגמ' שם בעירובין שואלת על הברייתא 'וליגמרו כולהו משה' כלומר מדוע היה נצרך כל הסדר המייגע והארך הזה, שמשה רבינו ילמד תחילה את אהרון ובניו ואח"כ הזקנים ואח"כ כל העם שלכאורה יכנסו כולם מיד לפני משה והוא ילמדם ד' פעמים? ומתרצת הגמ' 'כדי לחלוק כבוד לאהרון ובניו, וכבוד לזקנים' דהינו שבכדי לחלוק כבוד לאהרון ולבניו ולזקנים הוצרכו לכל הסדר הזה. ולכא' האם בזמן הזה שלומדים תורת ה' מפי משה זה הזמן לחלוקת הכבוד הלוא בשעה שעוסקים בתורה צריכים ליפול כל המחיצות של המעמדות כמו שראינו בקידושין דף ל' אפילו אב ובנו רב ותלמידו העוסקים בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה לזה? ומה המקום כאן לחלוק כבוד??

אלא ההסבר ככלל הידוע בחז"ל 'דרך ארץ קדמה לתורה' כפי שאמרו 'לשמור את דרך עץ החיים' דרך זו דרך ארץ, ואח"כ עץ החיים זו התורה. למדנו מכאן שלפני שיהיה כל שיה, לפני תחילת הלימוד היה צריך משה להראות לכל כלל ישראל ולעשות מעשה רב בפועל ממש בכדי ללמדם עד כמה חשוב ונכבד עניין זה של 'דרך ארץ' ולכן דווקא עכשיו שמתחיל ללמדם את תורת ה' היה נחוץ וחשוב להראות את חשיבותה המרובה של הדרך ארץ, של הכבוד למיוחדים שבעם דווקא עכשיו שהעם כמהים ומשתוקקים לקבל את התורה, הוא הזמן לקרוא לאהרון ולכבדו ולהותיר את כולם מחוץ לאוהל בכדי שיראו ויחשו עד כמה היא חשיבותה של מידת הדרך ארץ כי 'דרך ארץ קדמה לתורה!!' ולכן דווקא עכשיו זה הזמן המתאים.

נמשיך – שואלת שם הגמ' עוד מדוע הוצרך משה עצמו ללמד שוב ושוב גם את אהרון וגם את בניו וגם את הזקנים וגם את כל ישראל, לכאורה שמשה ילמד את אהרון, ואהרון ילמד את בניו, ובניו ילמדו את הזקנים ומדוע הוצרך משה עצמו ללמד ד' פעמים?? עונה הגמ' 'כיוון שמשה מפי הגבורה גמר מסתייעא מלתיה' דהיינו שיצליחו בלימודם. שהלימוד מפי משה היה בו סגולה מיוחדת זו של 'מסתייעא מילתה' שהלומדים יצליחו בלימודם כיוון שלמד מפי הגבורה, מתוך כך משה ידע גם היאך ללמד את עם ישראל באופן הראוי והנכון כפי שהוא למד. ומהו האופן המיוחד שלמד הקב"ה עם משה???

גילו לנו חז"ל במסכת סופרים 'פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש' תני ר' חנינא בר פפא פנים בפנים דבר ה', פנים תרי, בפנים תרי, הא ארבעה אפין וכו' פנים שוחקות לתלמוד' כלומר שהקב"ה לימד את משה איך ללמד לעם ובין הדברים לימדו את היסוד שחייב להיות 'פנים שוחקות' כי רק לימוד כזה הוא שגורם לכך שהלימוד יהא באופן של 'מסתייעא מילתא'.

ולכן מובן מה ששאלנו למה רש"י הביא את הברייתא דווקא כאן שמדברים בעניין קירון עור פניו של משה. כי רש"י רצה ללמדנו שהכוח המיוחד שהיה למשה בעת שלימד לעם את התורה זה הכח של קירון עור פניו – מחמת המאור פנים – הפנים השוחקות שהראה משה לכל אחד ואחד מתלמידיו. וזה משה רבינו לימד אותנו שרק כאשר הרב המלמד את תלמידיו במאור פנים בחביבות ובשמחה, רק אז הוא יכול להביא את התלמיד לידי הצלחה בלימוד התורה ולאוקמי גירסא, כי רק באופן זה הדברים מתקבלים על לב השומע במתיקות וערבות, ומכניסים גופו חיות והתלהבות קודש ללימוד ולממד לשמור ולעשות.

זאת המסקנא העולה מהפרשה – ראשית עלינו לזכור שהדרך הנכונה ללמד תורה לבנינו ותלמידינו היא להקדים ולהשריש את עניין הדרך ארץ קדמה לתורה, כי בלי דרך ארץ אין קיום ואין ביסוס לכל דברי התורה. ואחרי ההקדמה צריך ללמד דווקא בדרך של 'פנים שוחקות לתלמוד' בחביבות ובשמחה להראות ולגלות להם את מתיקות התורה וערבותה, שירגישו כי היא חייהם ואורך ימיהם. ובמיוחד בדורנו עת החושך יכסה ארץ, שהיצר הרע צובע בפני צעירי הצאן את כל הבלי העולם הזה, בצבעים מפתים ומושכים, ואילו את דרך התורה ולימודה הוא צובע בצבעים חשוכים, ועל כן צריך כל הורה ומורה להשתדל בכל כוחו להראות ולהסביר פנים לתלמידיו ובניו, להראות את מתיקות וערבות התורה, בפנים שוחקות ומאירות ועי"ז נזכה כולנו לגדל בנים ובני בנים שמחים ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים ובכל מלאכת עבודת הבורא.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת כי תשא

"ויפן וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו" אומר החזקוני "אע"פ שהיה בליבו לשברם, הורידם בידו שלא יסתכל בהם הקב"ה וירא הכתוב בהם 'אנוכי ה' אלוקיך, ולא יהיה לך' ויזכור סרחונם"

ביאור דבריו הקצרים, שבאמת כאשר שמע משה רבינו מפי הגבורה "וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים" תיכף ומיד הוחלט בליבו לשבר הלוחות, לפי שהבין שעם בני ישראל אין ראויים לקבל את התורה, ונגמר בדעתו לשברם, וממילא תמוה למה לו למשה רבינו להורידם ולשברם את אותם לוחות קדושות 'והלוחות מעשה אלוקים המה והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות' לכא' היה מוטב שישאירם במרום, וכאשר ישבו עם בני ישראל, ויתכפר להם עונם הגדול, יעלה שוב ויורידם להם, ולמה היה צריך להורידם ולשברם??? אך ההסבר שמאחר ונרשם בלוחות 'אנוכי ה' אלוקיך' לא יהיה לך' מיאן משה רבינו להשאירם במרום שחשש שיראה הקב"ה הכתוב בהם ויהיה זה לישראל למזכרת עוון להזכיר סרחונם, ועל כן ביכר להורידם ולשברם ואע"פ שהקב"ה עיניו משוטטות בכל הארץ ואין מקום פנוי ממנו, ואע"פ שאינם כנגד עיני הקב"ה, עדיין הוא יודע וזכור בהם, מכל מקום עדיין אין זה חמור וגרוע כל כך כמו ראיית העין, ואשר על כן נטל בידיו את הלוחות הקדושות, והורידם לארץ בכדי לשברם.

וזה נוגע לכל הורה ומורה שצריך להרחיק סרחונם בכל מיני ריחוק כדי שלא יזכר עונם. ויש לדעת שגם כאשר הבן או התלמיד סרח ונהג שלא כראוי וצריך באמת להענישו, ולפעמים אפילו בעונש קשה וחמור לפי מעשיו, עם כל זה חס ושלום שלא להוסיף ולהרבות עונו ולהזכיר סרחונו להיות לו למזכרת עוון, וחס ושלום שלא יאמר לו זכור מעשייך הראשונים, אלא אחרי העונש הנצרך, צריך להמשיך ולהנהיגו בימין מקרבת, לעודדו ולחזק את רוחו להעמידו בקרן אורה. ואנו צריכים לזכור שלכל אחד יש ניסיונות וניסיונות, נפילות וקימות ובמיוחד בגיל הצעיר ביני הילדות והנערות ויש סיבה לכך. שהרי אנו רואים את העם היוצא ממצרים, זוכה לעצמאות, לחירות, ולהיבחר ע"י הבורא כעם הנבחר. עם צעיר וחסר ניסיון, עול לימים, שזה עתה ראה את המראות הגדולים, והנה, טרם עיכול ראשוני של החוקים והתורות, לפני שהיה הסיפק בידי העם לממש ולו חלק קטן מציווי ה' – בא עליו הניסיון הראשון והגדול אשא יחרת לעד בתועדתו ויותר רשם בל ימחה על קיומו.

ניסיון ראשון וכישלון ראשון. ולכאורה היתכן?? כבר עכשיו ניסיון?? לא עדיף שקודם יוכיח את עצמו בקיום התורה??? לא יותר נכון להרגילם קודם במסלול החיים החדש? מחדש הרש"ר הירש שהתשובה היא: לא!!!! יסוד החינוך הוא שעדיף ניסיון מידי לחישול וביורר המצב – כי זה מוכיח שצפויה לך התמודדות על כל שלב ושלב בבנין העצמאות, האישיות והתכונות שלך ויש שתי צדדים למטבע... ולכן לא רק שצריך כישלונות וניסיונות אלא צריך שיבואו על האדם בראשית דרכו, בהתחלה, מיד עם היציאה להתמודדות הראשונה. וגם אם יחוה כישלון, הכישלון הזה שילווה אותו כל ימי חייו, הכישלון של היותו צעיר, הכישלון הזה יזכיר לו לעולם את הצורך בהתמודדות ואת הכלל הגדול של החיים – ששום דבר לא בא בקלות.

זה מה שקרה לעם במעשה העגל, בהיותם עם צעיר, שרק עכשיו נהפכו לעם, וכמעט לא הספיקו לעשות מעשה טוב, והנה כבר כישלון, עונש, התמודדות, משבר וכו' וכו' זה הפרק הראשון והיסודי בחינוך צעירי הצאן, הצבת אתגר וכישלון כדי להבין גם מה הוא כישלון, כדי להרגיש גם את הצריבה, זה מאתגר, זה בונה, זה מפתח ומכשל, למען העתיד ובשביל ההתמודדות הבאה.

מסופר על ילד שסיפרו לו שהאריה הוא מלך החיות וכולם פוחדים ממנו. אך יום אחד כשהלך לגן החיות והוא רואה שם את האריה, שכבר נמצא בכלוב שנים רבות. ורואה אריה עצלן, שבקושי מזיז את עצמו... שואל הילד את הוריו: וכי זו החיה המפחידה שסיפרתם לי??? אני רואה שהוא כזה עצלן, לא שואג ולא קופץ ולא רץ. אמרו לו הוריו: שלא לאריה כזה מתכוונים אלא לאריה שחי בג'ונגל בצורה הטבעית שלו כפי שהקב"ה ברא אותו. הוא המפחיד שעליו נאמר אריה שאג וכו'. כאשר לוקחים אריה ומניחים אותו בשבי, הוא מאבד את כל העוצמה והחוזק שבראו בו. כך גם לגבי ילד, אסור שילד ירגיש שהוא בשבי. כי כך הוא חסר שמחת חיים, ומי שאינו שמח לא יוכל לגדול ולצמוח, להתקדם ולהצליח. ברור שצריך להשליט בבית ובכיתה משמעת וסמכות אך הכל בצורה שלא ירגיש בשבי... הרגשה של דרור בשילוב משמעת.

ומה מתקיים דברי הרמב"ן בפרשתינו בהסבר "בשמים ראש מר דרור" – "כי הוא הדם הנצרך בבטן החיה הדומה לצבי הידועה בארץ הודו, ובלכתה בין השיחים בימי החום הגדול מגרדת בנפח ההוא, והדם יוצא צרור ולוקטים אותו מן האחו וכו' דרור – שיהא חופשי וכו' ואולי נאמר שהצריך הכתוב להיותו חופשי, לומר שיקח מן הצבי ההוא בהיותו חפשי מתהלך בין ערוגות הבשמים ומתענג כרצונו, כי כאשר ילכד ויעמוד ברשות אדם לא יעשה מור כי אם מעט ואיננו מבושם, וזה דבר ברור!

כך גם לגבי ילדנו - תלמידנו. אם שמים ילד בשבי, הוא מאבד את כוחו גם בעניינים שאנחנו לא רוצים שבהם ירגיש בשבי. וגם בלימודים יחסר המעוף והפריחה שיש בתוכו. הוא יאבד את כוחו ועוצמתו מכיוון שנטרלנו את האנרגיה שלו. צריך לדעת לנתב ולנווט כך שיבחר מעצמו ומרצונו ללכת בדרך הטובה שאליה אנחנו מכוונים אותו. ואם יעשה מתוך בחירה עצמית – הוא יעשה בשמחה וישקיע את כל כוחותיו הטבעיים בכך.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com